

Gerraurreko *Argia* asterokoaren azterketa

Arantxa Arzamendi

Sarrera

Gerraurreko urteetan Gipuzkoan egin zen kazetagintzari buruz ez da oraindik azterketa sakonik egin; baina liburutegietan gorde diren bildumak material ugaria eskaintzen dute azterketa horri ekiteko.

XIX. mendearen bukaeran hasi ziren agertzen luzaroan iraungo zuten lehen argitalpenak, ordurartekoek oso bizitza laburra izan bait zuten. Egunkarien zerrenda oso luzea eta aniztasun handikoa da. Hor ditugu: *Diario de San Sebastián* (1878-1887), liberala, *El Urumea* (1879-1885), Serafin Barojak sortua, *El Eco de San Sebastián* (1883-1888), eta *El Guipuzcoano* (1888-1892), monarkizaleak, *La Voz de Guipúzcoa* (1885-1936), errepublikarra, *La Libertad* (1889-1892) errepublikar erradikala, *El Fuerista* (1888-1898) eta *La Constancia* (1897-1936), integristak, *El Correo de Guipúzcoa* (1898-1912) eta *El Correo del Norte*

(1912-1916), karlistak, eta *La Unión Vascongada* (1891-1903). XX. mendearen hasieran, 1903an, Rafael Picabeak *El Pueblo Vasco* (1903-1936) sortu zuen. Geroxeago agertu ziren *El Liberal Guipuzcoano* (1915-1918), *Diario Vasco* (1916-1919) eta *La Información* (1916-1921), hirurak eskuindarrak. *El País Vasco*-k, Primo de Riveraren diktadurako urteetan iraun zuen, eta 1930ean kaleratu zen *El Día*-k estatutuaren alde gogor jokatu zuen. Lau urte beranduago sortu zen beste egunkari eskuindar bat, *El Diario Vasco*; eta azkenik *El Frente Popular* aipatu behar dugu, hauxe izan bait zen 1936ko uztaitetik iraila bitartean donostiarrek ezagutu zuten egunkari bakarra.

Era berean, aldizkariak ere oso ugariak ziren eta arlo guztietara zabalduak. *Euskal Erria* (1880-1918), Manterolak sortua, *Gipuzkoa* (1907-1913), Eusko Alderdi Jeltzaleak kaleratzen zuena Engració de Aranzadi "Kizkitza"ren zuzendaritzapean, Julio Urquijo-ren *Revista Internacional de Estudios Vascos* (1907-1936), *Novedades* (1909-1916), argazkiz apaindutako lehen aldizkaria, Gregorio Mujikaren *Euskal Esnalea* eta *Euskalerriarren Alde* (1911-1931) eta *Yakintza* (1933-1936), Jose de Ariztimuño "Aitzol"ek sortua ditugu ezagunenetakoa. Guzti hauen artean aipamen berezia merezi du *Argia*-k, Gipuzkoa osoan euskara hutsean egin zen aldizkari bakarra izan bait zen. Zorionez, *Argia*-ren bilduma gure egunotaraino iritsi da: 1921etik 1929ra bitarteko aleak Arantzazuko Santutegiko Liburutegian daude, eta 1930etik 1936rakoak, berriz, Loiolakoan. Lerro hauen bidez nire eskerrik beroenak eman nahi dizkiet Arantzazuko Aita Zubizarretari eta Loiolako Aita Egileori, lan hau egi-teko eskaini didaten laguntzagatik.

Asterokoa

1921eko apirilak 24ean kaleratu zuen lehen zenbakia *Argia*-k, eta ordutik 1936ko uztailaren 19a arte, 797 zenbaki argitaratzea lortu zuen, astero-astero, etengabe. *Argia*-ren egoitza, "Loyola'tar Eneko Deunaren irarkola"n, Leizaolatarrak Garibai kalean zuten inprentan egon zen. Orrialde-kopurua eta neurriak oso aldakorrak izan ziren. Hasieran lau orrialde (36 × 50 cm.), 1932an zortzi (32 × 45), 1935ean sei, eta 1936an laurekin kalera-zen zen. Irudiak, argazkiak eta iragarkiak testu osoan zehar tar-

tekatzen ziren, asteroko txukun eta egoki bati zegokion moduan. Zenbaki bakoitza 10 zentimotan saltzen zen, eta urteko harpidezta Espainia barrurako 5,50 pezetakoa zen, eta Espainiatik kanpo, berriz 9,50 pezetakoa.

Sortzaileen artean, Bitor Garitaonandia, Josu Karrera, Gregorio Mujika, Ramon Inzagaray, Ambrosio Zatarain eta Agustín Anabitarte egon ziren. Garitaonandia, gainera, *Argia*-ren lehengo zuzendaria izan zen. Bizkaitarra, Zaldibar-en jaio 1876an, jesuita zelarik Donostiara etorri zen 1915ean, eta *Argia*-ren zuzendaria izan zen bere heriotza arte, 1929an. "Garbi" goitizenaz izenpetzen zituen *Argia*-ko artikulua eta *Euskal Esnalea*-n ere askotan idatzi ohi zuen. Garitaonandiari, Joseba Arrue apaizak jarraitu zion *Argia*-ren zuzendaritzan 1932aren bukaera arte, eta honi, berriz, Antonio Etxeberria jesuitak "Bostlore" goitizenaz ezaguna zenak. Baina zortzi hilabete *Argia*-n pasa ondoren, Txinara joan zen misiolari. Azkenik, Anizeto Zugasti izan zen zuzendaria. Beraz, *Argia*-ren lau zuzendariak apaizak izan ziren, eta hauetatik bi, Garitaonandia eta Etxeberria, jesuitak.

Idazkaritza, lanetan, Ramon Inzagaray "Elurmendi", apaiza, Gregorio Mujika "Jeme" eta Ander Arzelus "Luzear" ibili ziren. Kolaboratzaileen zerrenda oso luzea da; ezagunen artean, honako hauek ditugu: Agirre Tomas "Barrensor", Agirre Jose "Lizardi", Aiztondo, Alzeta, Agustín Anabitarte "Anabi", Andatzmendi, Arbi-lorea, Argibide, Ariztimuño "Aitzol", Joxe Arruti "Arnope", Arkaitza, Iñazio Artetxe, Arrangoleta, Arrieta, Antonio M.ª Labayen "Ayanbe", Bai-noski, Jesus M.ª Leizaola "Barazar", Basagoti, "Berriz-arte", Beti-alai, Biak, Egiargi, Iñaki Eizmendi "Baseri", Ramon Inzagaray "Elurmendi", Endoya, Erkiaga, Ernaizu, Etxeberria, Eztala, Bitor Garitaonandia "Garbi", Ganbaretxe, Gogor, Jesus Insausti "Uzturre", Ipurtagi, Iriagarai "Larreko", Iturbe, Iturria, Jarrai, Koldo Jauregi "Jautarkol", Gregorio Mujika "Jeme", Karraskedo, Lakaiñ, Lanalde, Iñaki Lizaso, Loentxo, Loramendi, Lugerri, Luzear, Mendizorrotz, Errobustene Mujika "Tene", Odieta, Olaburu, Ollara, Iñazio Perez Arregi, Txomin San Sebastian "Txadonzai", Juan Garmendia Cortadi "Zeleta", Ziolar, Zubieta, Zubigar.

Leizaola familiaren inprentatik ateratzen zen *Argia* astero. Inprenta honek, "Loyola'tar Eneko Deunaren Irarkola"k, euskal liburu eta liburu erlijiosoak argitaratzen zituen bereziki. 1928an,

rotatiba berria estrenatu zuenean, plantila honela zegoen osatua¹:

Iturri, Mario, kajistalaria, donostiarra
 Etzegoyan, Luziano, makina-mutila, pasaitarra
 Oyanguren Trifon, kajistalaria, donostiarra
 Rezola, Patrizio, kajistalaria, donostiarra
 Kobos Kanpo, Juan, makinalaria, donostiarra
 Etkezarreta, Joxe Mari, linotipilaria, donostiarra
 Izagirre, Pedro, kajistalaria, donostiarra
 Zabala, Julio, linotipilaria, donostiarra
 Bulman Eizagirre, Joakin, antolatzalia, donostiarra
 Mutuberria, Ramon, kajistalaria, donostiarra
 Basurko, Koro, Argia-banako mutila, donostiarra
 Leizaola, Errikarta, Argia banakaria, donostiarra
 Alkorta, Txomin, Argia-mutila, donostiarra
 Loinaz E., Argia banakola-idazlaria, naparra
 Telletxea P., Argia banakariordezkoa, lasartearra.

1935ean, "rotograbado" sistemarekin hasi zen lanean, eta Ojanguren eta Marin-ek egindako argazki ederrez horniturik kaleratzen zen. Bestalde, *Argia*-k urtero egutegi bat ere imprimatzen zuen, euskara hutsean, eta datu askorekin: geografikoak, historikoak, abestiak, baserri-lanak, bitxikeriak, etab.². Gainera, 1927an, *Txistu*, haurrei zuzendutako aldizkaria sortu zuen³.

Zentsuraren zigorra behin bakarrik ezagutu zuen: hain zuten 1928an, Primo de Riveraren diktadurapean, gobernadoreak 500 pezetako isuna eta hilabeteko isilaldia igorri zionean, gero astebetere laburtua izan zena, gobernuak emandako barkapen edo indultuari esker⁴. Errepublikagarain, zentsurak eraso gogorra egin zuen erlijioa defendatzen zuten aldizkarien aurka. Bilbon *Euzkadi*-k eta Donostian *El Día*-k, hilabeteko zigorra jaso zuten, baina ez horrela *Argia*-k, nahiz eta gobernuaren jokabidea gogor salatu⁵.

Argia Euskal Herri osoan zehar zabaltzen zen, baina bereziki Gipuzkoan. *Argia* beraren iturriek diotenez, 1928an, % 1,83k irakurtzen omen zuen Gipuzkoa osoan, eta Donostia kontutan hartu gabe, berriz, % 2,20k. Datu hauen aurrean, hamazortzi biztanletik batek, edo hiru familiaren artean ale bat erostea lortu nahi zuten aldizkariaren bultzatzaileek⁶. Tiradari buruzko datu

batzuk ere jasotzen dira Haziendari ordaindu behar zitzaion “de-recho de timbre” izenekoaren bitartez⁷.

Urtea	Aleak	Aleko pisua	Ordaindu beharra
1928	200.000	36 gr.	514,28 pezeta
1929	286.000	40 gr.	817,15 pezeta
1930	280.000	32 gr.	641,83 pezeta
1935	208.000	53 gr.	787,43 pezeta

Datu hauen arabera, 1930etik aurrera beherakada bat ikusten da, agian *El Día* egunkariaren sorrerarekin zerikusia duena, 1930ean kaleratu bait zen Donostian arrakasta handiz. Bestalde, ale bakoitzeko pisua gehitzeak, aldizkariaren alderdi on bat adierazten du: formato ederragoa eta informazio ugariagoa edukitzea, alegia.

Ezaugarriak

Argia-ren ezaugarri nagusienak, katolikotasuna eta euskara izan ziren. Hala aitortzen zuen lehen zenbakian, irakurleak agurtzerakoan:

“(…) Apezpiku jaunaren bedeinkapenak ornituta gatoz. Beroren baimena, belaunikaturik, aftu degu (...). Apezpiku jaunari aguf mamitsua”⁸.

“(…) Euskerarik irakurtzen ez dutenen aetatik makinabat aitzaki entzun ditugu. Au dala ta ura dala... Batez ere, euskera zalla darabilgula alde guzietan... ¿Bai e? Eřexa ere jafiko diagu ba, ori besterik ez badek (esan degu) ta emen gatoz, euskera eřex ori gurekin degula”⁹.

Kontutan eduki behar da, garai hartan, Gipuzkoan ez zela euskaraz idatzitako aldizkaririk, eta, gainera, euskaraz irakurtzeko gai zirenak oso gutxi zirela. Hutsune hori bete nahian sortu zen *Argia*, eta, irakurleei bidea erazteko, irakurtzeko arauak ere ematen zituen. *Argia*-ren sortzaileek ongi zekiten beren irakurlegoa baserri-munduaren inguruan aurkitzen zela, eta irakurlego hori alfabetatzeko asmoarekin sortu zuten aldizkaria. Bestalde, *Argia*-k bazuen kezka politiko bat ere, lege zaharrak, foruak berreskuratzea, hain zuzen. Arrazoi horregatik II. Errepublikaren garaian oso gogor jokatu zuen estatutuaren alde¹⁰.

Bi ezaugarri hauek, hots, abertzaletasuna eta euskaltzaletasuna, oso lotuak azaldu ziren beti; baina abertzaletasunari garrantzi handiagoa eman zitzaion, batez ere II. Errepublikan, autonomi estatutuari buruzko eztabaidak hasi zirenean. Adibidez:

“Abertzaletasuna edo euskaltzaletasuna: Zer da lenago? Zer beafago? Zer ohea? Abertzaletasuna da lenen. Abertzale dena euskaltzale da, bañan euskaltzale dena ezta abertzale. Abertzaleak bi gauza maite ditu osorik, Euskal erria ta euskara. Euskaltzaleak, euskera maitatzen du, bañan biotz apalez edo egoki datorkiolako edo... ¡Nik aldatik!¹¹”.

Abertzaletasuna estatutuaren aldeko kanpainan azaldu zen bereziki, eda euskararekiko kezka, berriz, ia astero. *Argia*-ren orrialdeetan, Euskaltzaleak eta Euskal Esnaleak beren ekintzen berri ematen zuten, Euskararen eguna zela, hitzaldiak, txapelketak, Olerti eta Antzerki Egunak, etab. Gaur egun iturri historiko ezin hobea dugu *Argia*-ren bilduma gerraurreko egoera ezagutu nahi badugu.

Edukina

Argia-k arlo guztietako informazioa eskaintzen zuen; hauek ziren atal nagusiak: “Eliz gayak”, “Efietako befiak”, “Lan munda”, “Politika befiak”, “Euskera”.

“Eliz gayak”

Inoiz ez zituen ahazten erlijio-ospakizunak, Lezoko Gurutze Santua, Inazio eta Xabier Deunak, Bazko Igandea, Arantzazuko Amaren jai-eguna, etab.

Errespetu handiz tratatzen zituen eliz agintariak. 1928an, ongi-etorria egin zion Elizbarrutiko Gotzai berriari, Mateo Mujika gipuzkoarrari, gotzai izendatzea lortu zuen lehen euskalduna izateagatik¹². Era berean, gogor gaitzetsi zuen Mujikaren erbes-teratzea II. Errepublikan¹³, baita eliza eta komentuen erreketak¹⁴, eta jesuiten kanporaketa ere¹⁵.

Urte haietan, Ezkioko Ama Birjinaren agerpenek oihartzun handia izan zuten aldizkari eta egunkarietan, eta baita *Argia*-n ere, nahiz eta agerpen haien egiatzotasuna zalantzan jarri¹⁶.

Informazio zabala eskaini zuen Dublin-en ospatu zen Eukaristi batzarreari buruz, Ernandorena eta Karmel Leizaola bertara joan bait ziren Euskal Herriko ordezkari gisa, eta Cork-eko alkatearen emazteari ikurrin bat eskaini zioten¹⁷.

Heziketaz ere asko arduratzen zen, eta gurasoei behin eta berriro dei egiten zien, seme-alaben hezkuntza kontrola zezaten. Dotrinaren beharra, zinearen kalteak, etab. ere maiz aipatzen zituen.

“Eñietako beñiak”

Sail honetan Donostiako ospakizunak tratatzen ziren bereziki, kirol, kultura edo beste edozein gaitakoak¹⁸. Ezin dugu ahaztu, 30eko hamarkadan Donostian mugimendu kultural garrantzitsu bat sortu zela, aipagarriak izanik adibide gisa, Euskaltzaleak-ek antolatutako Bertsolari¹⁹ eta Antzerti Egunak²⁰. Baina bazen Donostiako bizimoduan beste arlo bat, *Argia*-k beti gaitzetsi izan zuena: Kurtsaal, Kasino eta hondartza-inguruko giroa. Arrazoia zera zen, katolikotasuna ezin zela bat etorri aipatutako lekuekin. Hara zer zioen:

“... beraz, Jaungoikoa eta mundua, eleiza eta Kursala, kristau legea ta kasinoa, ezin ditzakezute serbitu, bata bestearen etsayak diralako: edo bata edo bestea, biyak batean iñola ez”²¹.

Eztabaida hauek sortzen ziren bakoitzean, adostasun osoa azaltzen zuen Donostiako *La Constancia* eta *El Día* egunkariek, arazo hauen aurrean ideologia berekoak bait ziren; baina *La Voz* guztiz kontrakoa zenez, etsairik gogorrenzat jotzen zuen²².

“Lan mundua”

Langile-munduaz ere asko arduratzen zen, eta doktrina kristau soziala defendatzen zuenez, *Rerum Novarum* eta *De Charitate Christi* irakurtzea gomendatzen zien bai langile eta bai nagusiei²³. Sozialismoa eta UGT, berriz, oso gogor salatzen zituen²⁴.

Argia-ren eritziz, lanik eza zen langileen arazorik handiena:

“Etorkizun beltza agiri da langileentzat, bazter guzietatik oyu bat besterik ez da entzuten, lanik ez dagola eta langileak gaizki dabilzala, ogia nun eta nola irabazi ez jakiñik”²⁵.

Alkoholismoak ere asko kezkatzen zuen eta gaitz honen aurkako zenbait kanpaina ere antolatu zuen²⁶.

Eusko Langile Alkartasuna-ren alde agertu zen beti, eta behin eta berriro bertan sartzea gomendatzen zien langileei²⁷. 1929an, Eusko Langileen Alkartasunak lehen batzarre egin zuenean, *Argia*-k informazio zabala jaso zuen. Bestalde, Iñaki Eizmendi "Baserri"k lan handia egin zuen *Argia*-ren orrialdeetan, abertzaletasuna baserritarren artean zabaldu asmoz²⁸.

"Politika berriak"

Primo de Riveraren diktadurapean, zentsura zela eta, azaleatik baino ez ziren tratatzen arazo politikoak. Marokko-ko gudako berriak ziren lehen orriari agertzen zirenak, J. M. Leizaolak, "Siziliako gudari bat" izengoitiarekin sinatuz, astero kronika luze bat bidaltzen zuen *Argia*-rentzat.

Errepublikaren etorrerak guztiz aldatu zuen egoera, eta ordutik aurrera, Estatutua izan zen ardatz nagusia. Hara zer zioen 1931n, Estatutuaren aldeko hautagaien garaipena eman zenean:

"(...) Pozkafi da benetan. Euskaldun on guziak elkartu dira, Euskal efiak itz egin du. Fuegoak nai ditugu, Lege zarrekin bizi nai degu"²⁹.

Eskuindarrek egindako erasoan aurreran, *Argia*-k Estatutuaren katolikotasuna defendatzen zuen ia astero, eta ezkertiarrekin eztabaida gogorak izan zituen arazo honegatik. Bestalde, Estatutuaren aldeko kanpainak gizarte-maila guztiengana zabaltzen zituen: gazteak, emakumeak, soldaduzkan zeudenak, ikasleak, etab.³⁰.

"Euskera"

Azkenik, euskararen zabalkundea aipatu behar da. Arlo honetan, *Argia*-k behin eta berriro eskatzen zien gurasoei seme-alabak ikastolara bidaltzeko³¹. Informazio zabala jasotzen zuen Euskaltzaleak, Euskal Esnaleak edota Eusko Ikaskuntzak antolatutako ekintzei buruz, hain zuzen, urte haietan kultur pizkundea nabaritu zen.

Bestalde, Euskal Esnaleak urtero prestatzen zituen hitzaldietara joateko eskatzen zien *Argia*-k irakurleei:

“¿Lau itzaldi oiek (Orixe, Kirikiño, Fermin Irigarai eta Aita Zabalarenak) entzun gabe geldituko dan euskaldunik izango ote da Donostian? Puntanekoak izango dira gero oraingo itzaldi oiek... Olako aukerarik ez degu askotan izango”³².

Argia-ren orrialdeetan jasotako proiektuen artean bada bat aipatzea merezi duena. 1929an Eusko Ikaskuntzak antolatutako Udako Ikastaroetan euskal egunkari baten beharraz luze hitz egin omen zen, eta azkenik Lizardi, Mendilauta, Esparza eta Ander Arzelus-en artean batzorde bat sortu zuten proiektua aurrera eramateko asmoz³³. Baina diru arazoak handiak zirela eta, ez zen proiektua betetzerik izan, eta erdibide bezala 1930ean *El Día* egunkaria kaleratu zen Donostian, euskaraz idatzitako orrialde batekin, “Euskal orria”, Ander Arzelus “Luzear”ren eskutik³⁵.

A. A.

- ¹ *Argia*, 368. zk. (28.05.06), 1. or.: “Argiaren irarkola. Langilleak eta mutilak”.
- ² *Argia*, 32. zk. (21.11.27), 1. or.: “Argiaren egutegia”.
- ³ *Argia*, 298. zk. (27.01.02), 1. or.: “Txistu”.
- ⁴ *Argia*, 387. zk. (28.09.23), 1. or.: “Argia gabeko astea”.
- ⁵ *Argia*, 540. zk. (31.08.30), 1. or.: “Ixildu? Ezta ezergatik ere!”.
- ⁶ *Argia*, 368. zk. (28.05.06), 11. or.: “Argia zenbat irakurtzen dan. Argia zenbat irakurri bear litzateken”.
- ⁷ Gipuzkoako Hazienda Artxiboa, 3311. legajoa.
- ⁸ *Argia*, 1. zk. (21.04.24), 1. or.: “¡Agur!”.
- ⁹ *Ibid.*: “Gure izkera”.
- ¹⁰ *Argia*, 27. zk. (21.10.23), 1 or.: “Urrillaren 25'garrena.”
- ¹¹ *Argia*, 222. zk. (25.07.19), 1. or.: “Uztaillaren 21”.
- ¹² *Argia*, 376. zk. (28.07.01), 1. or.: “Mujika'tar Mateo Gotzai berriaren sarrera ospetsua”.
- ¹³ *Argia*, 526. zk. (31.05.24), 1 or.: “Gaitzespen-itzak. Urrestarazu ta Muxika'tar Mateo Gasteiz'ko gotzai jaun agurgarria erbestera!”.
- ¹⁴ *Ibid.*: “Oraingo gertaera negargarriak”.
- ¹⁵ *Argia*, 547. zk. (31.10.13), 1 or.: “Katolikoan aurka, erabaki beltzak”.

- ¹⁶ *Argia*, 533. zk. (31.07.17), 1. or.: "Ezkiogan Andre Mariaren agerpenak?"
- ¹⁷ *Argia*, 584. zk. (32.07.03), 1. or.: "Irlanda'ko Dublin-en Eukaristi Batzar nagusia".
- ¹⁸ *Argia*, 14, 20, 74, 282... zk.ak.
- ¹⁹ *Argia*, 770. zk. (36.01.26), 1. or.: "II. Bertsolari Eguna".
- ²⁰ *Argia*, 788. zk. (36.04.17), 1. or.: "III. Eusko Antzerti Eguna".
- ²¹ *Argia*, 72. zk. (22.09.03), 1. or.: "Kursaal, Kasino, ta...".
- ²² *Argia*, 500. ak. (30.11.16), 1. or.: "Gipuzkoarrak ta *La Voz*".
- ²³ *Argia*, 599. zk. (32.09.25), 2. or.: "Langilleak eta nagusiak, biak, Eleizaren agindupean jarri bear dezute".
- ²⁴ *Argia*, 584. zk. (32.07.03), 1. or.: "Union General de Trabajadores Ez. Euzko Langilleen Elkarte Bai".
- ²⁵ *Argia*, 3. z k. (21.05.08), 1. or.: "Lanik eza".
- ²⁶ *Argia*, 22. zk. (21.09.18), 1. or.: "Mozkorkeriak"; 62. zk. (22.06.25), 1. or.: "Erari-zaletasuna. Txoroak ugaritzen"; 66. zk. (22.07.27), 1. or.: "Erari-zale-tasuna. Egia".
- ²⁷ *Argia*, 2. zk. (21.05.01), 1. or.: "Langiletasuna".
- ²⁸ *Argia*, 663. zk. (33.12.17), 1. or.: "Baserritarra ta abertzaletasuna".
- ²⁹ *Argia*, 531. zk. (31.06.28). 1. or.: "Gora Euskal-erria!!"
- ³⁰ *Argia*, 656. zk. (33.10.20).
- ³¹ *Argia*, 70. zk. (22.08.22), 1. or.: "Euskal ikastolak. ¡Bidali aurrak!"
- ³² *Argia*, 395. zk. (28.11.18), 1. or.: "Astea".
- ³³ *Argia*, 429. zk. (29.07.14), 1. or.: "Euskal egunkaria".
- ³⁴ *Argia*, 430. zk. (29.07.21), 1. or.: "Egunerokoa ez da aterako!"
- ³⁵ *Argia*, 476. zk. (30.06.08), 1. or.: "Aurrera goaz".